

Mens en Wereld

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Verschijnt maandelijks — 14 Juni 1947, 2e jrg. no. 6

Spreek over het heden niet slechts kwaad!

Een poos geleden bezocht ik een tentoonstelling in het Rijksmuseum en midden op die tentoonstelling kwam ik plotseling terecht bij een van de nieuwste aanwinsten van het museum, een laat 18e eeuwse salon, in zijn geheel gesloopt uit een oud patriciërshuis te Haarlem en hier weer opgesteld in de oorspronkelijke staat.

Stel U voor, zo'n zaal uit een heerlijk oud Hollands grachtenhuis met prachtige betimmering uit de tijd van Lodewijk de XVIe, verfijnde muurschilderingen à la Watteau, elegante stoelen bekleed met een hemelsblauw damast, zware dito gordijnen, een vloerkleed waarin men tot zijn enkels weg-zakt en kristallen lusters, die alles nog rijker doen schitteren. En in gedachten zag ik bevallige vrouwen, die waarschijnlijk geen zorgen kenden, met deftig gepruikte heren in die salon converseren en schertsen. Ik betrapte mijzelf op zo iets als jaloezie toen ik mij voorstelde hoe schoon het leven geweest moest zijn in die tijden en hoe waar het woord van Talleyrand was, die ergens schreef: „qui n'a pas vécu dans cette époque, ne sait pas ce que ça veut dire-vivre.” *)

Inderdaad, voor wie aan de „goede kant” van het leven stond, en met „goede kant” bedoel ik hier voor wie tot de voorname en bezittende klasse behoorde, voor hem moet het leven toen ideaal geweest zijn. Maar... voor de grote massa van minder bevoorrechten? Hoe leefden zij? Was er enige zekerheid voor hen?

Zij zwoegden en slaafden van vroeg tot laat, zij kregen een schamel deel van wat hun welwillend werd afgestaan uit de zak of de keuken der rijken. Zij sliepen als zij tot het huishoudelijk personeel behoorden in de slechtste en vochtigste vertrekken van het herenhuis en hun hygiënische toestand was uiteraard nog belangrijk slechter dan die van hun broodheren.

O, ik weet het wel, er waren ook in die tijden ongetwijfeld brave mannen en vrouwen, die goed voor hun mensen waren, maar het waren uitzonderingen en wat zij deden was altijd een gunst. De meesten dachten nooit over hun bevoorrechte positie na, zij vonden alles zoals het was immers vanzelfsprekend en zo door God ingesteld.

Ik zag de eerste 60 jaren van de 19e eeuw voorbij glijden. Was er een groter sociaal gevoel ontstaan bij de erflaters van onze zaalbewoners? De grote gedachten, die in de vorige eeuw tot de Franse revolutie geleid hadden, brachten zij ze in praktijk? De rechten van de mens? Betekende dat voor de meesten niet nóg de rechten en voordelen van hun groep? Was er iets van sociale verantwoordelijkheid tegenover hun medemensen? We behoeven slechts te denken aan de kinderarbeid in de Engelse kolonijnen om te weten hoe

groot hun naastenliefde was. Maar wel zien we in die jaren als een lichtpunt enkele grote figuren, bij wie dat gevoel wel degelijk aanwezig was. Ik denk aan Mrs. Beecher-Stowe, die in haar beroemde boek, „De negerhut van Oom Tom”, streed tegen de slavernij van de negers, aan Florence Nightingale, aan de grote figuur van een Tolstoi, aan een Multatuli bij ons en aan nog enkele anderen. Maar gemeengoed is het denken over en vechten voor sociale gerechtigheid nog niet.

Door de opkomende arbeidersbeweging dringt de gedachte van sociale verantwoordelijkheid veel dieper door, maar

twee wereldoorlogen moeten eerst nog gevoerd worden voordat men nu eindelijk in brede kringen gaat inzien, dat alle mensen de zelfde sociale rechten behoren te hebben en dat het de plicht van de economisch bevoorrechten is aan de verwezenlijking daarvan mee te werken. Geen behoorlijke fabrieks-directie zal het nu nog als een gunst beschouwen, dat de arbeiders in goede fabrieksruimten werken, dat de werktijden zijn vastgesteld, dat er een vacantieregeling voor iedereen is en dat de arbeider, die niet meer werken kan, recht op pensioen heeft. Geen huisvrouw, die haar huishoudelijke hulp (zo ze er tenminste één krijgen kan) niet een behoorlijke slaapplek zal aanbieden en als een medemens zal behandelen. Geen ouder, die de kinderen niet van jongs af aan door zijn hele gezindheid en het daaruit voortvloeiende gedrag zal doen begrijpen, dat alle men-

sen met elkander verbonden zijn en dat ieder mens dezelfde rechten behoort te hebben en dat wij allen daarvoor moeten strijden. En mochten er nog kleine groepen zijn tot wie dit nog niet is doorgedrongen, dan zullen zij zeker tot dat inzicht komen.

Er wordt van onze tijd veel kwaads gezegd, helaas niet steeds ten onrechte.

Maar daarnaast mogen wij in het nu zo algemeen verbreide streven naar sociale gerechtigheid een vooruitgang zien van 's mensen zedelijk voelen en denken, die verheugend is. Een denken en voelen dat de hierboven geschilderde zaalbewoners en vroegere generaties misten en waardoor hun leven eigenlijk armer was dan het onze.

H. A. POLAK—Schwarz.

*) Wie niet op dat tijdstip geleefd heeft, die weet niet wat het wil zeggen, te leven.

BIJBELONDERWIJS OP SCHOOL

Acht U bijbelonderwijs op de openbare school gewenst? Zou U, indien uw kinderen thans naar een bijzondere school gaan, een openbare school verkiezen, indien daar bijbelonderwijs gegeven werd?

Aldus een vraag door „Vrij Nederland” aan de lezers van dat blad gesteld. Wij laten hier twee der gepubliceerde antwoorden volgen:

Een voorstander:

„Bijbelonderwijs op de openbare school acht ik zeer gewenst, en wel om de volgende redenen.

1o. wanneer we de bijbel onttrekken aan de scholen, dan zijn we mee schuldig aan de ontkenningsgolf, die over de wereld gaat en maken we het Nederlandse volk geruisloos rijp voor een of andere heidense ideologie, al heet die dan straks ook zeker geen nationaal-socialisme.

2o. omdat de schatten der Nederlandse cultuur goeddeels ontoegankelijk zijn voor wie de bijbel niet kennen.

3o. om eindelijk de mythe der neutraliteit eensvoorgoed zijn congé voor onze scholen te geven.

Alleen zal er de uiterste zorgvuldigheid in acht moeten genomen worden bij de beantwoording: Door wie moet dat onderwijs worden gegeven. M. i. zal het de minste moeilijkheden meebrengen, als men plaatselijk dit laat regelen door de oecumenische afdelingen, of bij ontstentenis door de plaatselijke kerken, in overleg met de schoolbesturen. Er zijn immers tal van onderwijzers, die er niet voor zullen voelen of er niet voor in staat zullen zijn. De kerk heeft allereerst de opdracht om de bijbel onder het volk te brengen, ook onder de jeugd van het volk. De schoolbesturen zullen dus er goed aan doen, daarin de kerken te erkennen. Dan rijzen ook de minste moeilijkheden. Aan ouders, die bezwaren hebben, dat hun kinderen de bijbellessen bijwonen, moet de gelegenheid openstaan om hun kinderen die uren vrijaf te doen verkrijgen. Alle dwang moet hier verre zijn.

Wat het tweede deel der vraag betreft: ik zou mijn kinderen, ook na invoering van bovengeschetst onderwijs, niet van de Christelijke school afnemen en ze naar de openbare school zenden, om de eenvoudige reden dat enige bijbellessen een openbare school nog niet maken tot een Christelijke school. De Christelijke school toch heeft als ideaal om al haar onderwijs te doen doortrekken van een goddelijke openbaring, die de bijbel behelst. Dat is niet het doel van de actie: de bijbel ook op de openbare school. 'k Zond mijn kinderen naar een Christelijke school, opdat zij de zegen van een onderwijs zouden genieten, dat geheel doortrokken is van het zuurdeeg van het Evangelie!

Dr. P. P.

Een tegenstander:

Twee christelijke jongelieden, die over de wonderen in de bijbel disputeerden, de een pro Jona en de walvis, de ander contra, vroegen aan hun orthodoxe predikant scheidsrechter te willen wezen. Hij besliste 0—0, want de wonderen van het N. T. verklaarde hij als „echt”, die van het O. T. echt „cum grano salis”, want deze hadden een meer figuurlijke zin. Wanneer reeds binnenshuis de auctoritas historiae wordt toe- en afgetakeld, meent men dan dat buitenshuis dit niet van invloed wezen zal op de kracht der auctoritas normae? Hier ligt een smartelijke teleurstelling voor duizenden jongemensen van christelijke huize. Zij menen met de autoriteit van hun bijbel zo autoritair te kunnen optreden. Maar zij slaan die ellestok al heel gauw stuk tegen de rotsen van deze zoze wereld. Dan wringt zich een onstelde vraag naar voren, waarachter zoveel zielsont-

reddering schuilt: de vraag, waar nu toch de ongereptheid blijft van 't normgezag, waarmee zij het waagden. Bijbelse cosmogenie, geologie, biologie en psychologie blijken plotseling niet meer bruikbaar te zijn in de wereld waar het om exact bewijsbare dingen gaat. Daarom treffen de psychiaters veel meer psychische conflicten en ontsporingen aan onder de christelijk opgevoede mensen, dan onder de niet-gelovigen. Om zulke neurosen te voorkomen acht ik het onderwijs zonder bijbel gewenst. Zou ik er anders over denken, dan gaf ik daarmee ook de bisschoppen gelijk, die zonder christendom geen moraal mogelijk achten. Omdat ik mij moreel verplicht acht gezond denkende en voelende kinderen aan de maatschappij af te leveren, zond ik mijn kinderen naar de openbare school. Indien het bijbelonderwijs daar wordt ingevoerd, houd ik hen op dat uur thuis.

H. J. L.

Gewetensbezwaren en dienstplicht

De behandeling voor de krijgsraad te velde van de zaak tegen de principiële dienstweigeraars heeft in de pers zeer de aandacht getrokken. Vier jonge mannen, wier gewetensbezwaren door de daartoe aangewezen commissie van onderzoek onvoldoende waren bevonden, stonden terecht. Tijdens deze rechtspleging werd geen ogenblik in twijfel getrokken dat men hier te doen had met principieel bezwaarden. Terwijl de bekende psychiater Dr. Schuurman in het licht stelde dat de huidige maatschappij mannen met een krachtig geweten broodnodig heeft, betreurde de auditour-militair het dat er geen burgerdienstplicht bestond. Merkwaardig was, dat hij, ondanks de uitspraak van de commissie van onderzoek, van een der jongens desondanks de gewetensbezwaren erkende en de uitspraak niet voor allen drie jaren gevangenisstraf luidde. Wie deze zaak heeft gevolgd, krijgt het onbehagelijke gevoel dat hier een aantal jonge mannen slachtoffer worden van een rechtstoestand, die onhoudbaar is. Er is een commissie van onderzoek, die volgens de krijgsraad niet goed werkt, en er bestaat geen andere mogelijkheid dan de gevangenisstraf, meestal voor de tijd van drie jaren. Waar het hier gaat om ernstige jongemannen en een ernstige zaak, blijft een dergelijke gang van zaken hoogst onbevredigend. Het aantal dienstweigeraars is vele malen hoger dan vóór 1940, hun behandeling is vele malen slechter. Het mag niet zo zijn, dat het publiek daartussen verband gaat leggen. Allereerst noodzakelijk is wel, dat de commissie van onderzoek geen jongemannen afwijst, die bij verdere behandeling principiële gewetensbezwaren blijken, op wie de wet van 1923 geheel van toepassing dient te zijn. Verder wijst alles er op — en ook de auditour-militair ging in die richting — dat evenals in Engeland en Amerika de principiële dienstweigeraars in staat gesteld dienen te worden ander nationaal werk te verrichten. Drie jaar gevangenis is slechts schade toebrengen aan jonge mensen en aan het land, dat hun kracht nodig heeft.

Spreekbeurten over bijbelonderricht

De Heer B. M. J. Mulder, Hygieaplein 35 II, Amsterdam stelt zich beschikbaar voor spreekbeurten over het bijbelonderwijs op de openbare school.

Er is ook voorgesteld in het rapport onder punt 7, Bijbelse verhalen, maar ook zinrijke verhalen uit andere, ook niet-christelijke, culturen op de openbare school tot hun recht te laten komen.

Een bekend Remonstrants predikant schreef me: „Bij verreweg de meeste kinderen werkt nog steeds iets na van de verouderde en onjuiste bijbelbeschouwing, alsof de bijbel van oorsprong een ander boek is, dan andere. Door nu bijbelse verhalen op de scholen in te voeren, wordt die verouderde en verderfelijke opvatting in de hand gewerkt, tenzij degenen, die dit onderwijs geven, tegelijk de leerlingen bijbelkennis bijbrengen in deze zin, dat ze horen hoe de boeken van de bijbel ontstaan en bij elkaar gebracht zijn, dat dit alles werk van mensen is geweest en het dus geen wonder is, dat de bijbel talrijke onjuistheden, tegenstrijdigheden en onzuiverheden bevat.

Het is de taak van het Humanistisch Verbond, om die onjuiste en gevaarlijke oude bijbelopvatting te bestrijden en uit te roeien.”

Tot zover deze predikant.

Dit kan evenwel niet op de openbare lagere school geschieden, omdat we nimmer andersdenkenden willen kwetsen.

Wat zal U zeggen, als b.v. Bennink Bolt zijn zin krijgt, die alle christelijke scholen wil opheffen, zodat de leerkrachten ervan ter beschikking komen van de openbare school, om daar het Bijbelverhaal te vertellen? (Tijd en Taak van 29 Maart j.l.) Weet U, dat deze mensen op het standpunt staan, dat „de bijbel historisch betrouwbaar is en de opvoeding christelijk-nationaal moet zijn, waartoe nodig is het onbelemmerd gebruik van de H. Schrift en een zodanige behandeling van de geschiedenis onzes vaderlands, dat daardoor duidelijk aan het licht trede de waarde van de beginselen der Hervorming in de strijd tegen het Roomse bijgeloof en het revolutionaire ongelooft.”

Natuurlijk verklaart elke onderwijzer uitdrukkingen aan de Bijbel ontleent, zogoed als zee-manstermen e.a. Dit is Ned. taal. Als men echter de nadruk gaat leggen op de Bijbelse verhalen en deze leerstof opneemt in het leerplan, plaatst men deze verhalen op een voetstuk, wat onze bedoeling niet is.

Als ik op school iets vertel over de godsdienst der Germanen en de kinderen lachen, als ik vertel over hun geloof aan boze kabouteren, die juist een steen neerleggen om iemand te laten struikelen, dan wordt niemand gegriefd, hoogstens Ludendorf.

De Bijbel is evenwel voor de Christenen het Woord Gods, voor velerlei uitleg vatbaar en daarom zo gevaarlijk in het gebruik.

Ik ben het eens met de Remonstrantse predikant, die schreef: „Als we op school iets vertellen van de sterrenwereld, over planten en dieren, over de levens van helden en heldinnen, voorbeelden noemen van zedelijke moed, dan wekken we bij onze leerlingen eerbied, ontzag en vertrouwen.”

Ik zal het geen onderwijzer euvel duiden, als hij ook, in deze zin, Bijbelse figuren behandelt, maar ik wens niemand te verplichten zich op dit gevaarlijk pad te wagen.

Daarom mag het Hum. Verbond er niet op aandringen, dat Bijbelse verhalen als leerstof uitdrukkelijk in het leerplan behoren te worden omschreven, omdat het Verbond zijn eigen leden daardoor in moeilijkheden kan brengen. Wij Humanisten erkennen, dat het Christendom en de Bijbel onze cultuur hebben beïnvloed. We zien echter de fouten van dit Christendom, en wensen ons aan de invloed te onttrekken. Het is de taak van het Verbond ons hierbij te steunen en niet om ons te dwingen overblijfselen nieuw leven in te blazen en op de voorgrond te plaatsen.

Bedenkt, dat in geen land van Europa, zo lang, zoveel en zo goed godsdienst- en Bijbelonderwijs is gegeven als in..... Duitsland.

B. M. J. MULDER.

kindervragen

Vragen van kinderen zijn meestal niet zo moeilijk door hun feitelijke inhoud, maar door de directe, als het ware plompverloren vorm.

„Als je dood bent, wat gebeurt er dan met je?” „Geloof jij, dat God bestaat?” „Wat zijn Christelijke mensen?”

Men staat met zo'n vraag meteen middenin een heleboel andere vragen, en omdat het kind — ik denk nu aan zo eentje van een jaar of vijf, voor de vraag over de dood nog wat jonger — nog zo erg weinig weet, is het moeilijk uit te vinden, waar het antwoord het best beginnen kan. Want — laten we het daar eerst met elkaar over eens zijn — een antwoord moet er zijn, geen smoesjes van „dit is nu nog te moeilijk voor je, later als je groter bent.” Een kind dat genoeg heeft nagedacht om een redelijke vraag te stellen, heeft recht op een redelijk antwoord, ook al is het wel eens moeilijk om er de juiste vorm voor te vinden.

Ik zal binnen het bestek van dit artikeltje alleen over de eerste vraag wat kunnen opmerken. Wat zegt een humanist tegen zijn kinderen over de dood? Ieder het zijne, natuurlijk. Ik kan mij voorstellen, dat er wel humanisten zijn onder de onzen, die geloven in een wedergeboorte; maar de meesten zullen zich toch de dood wel voorstellen zonder een persoonlijk voortbestaan.

Bij mijn eigen kinderen heb ik het gevoel gehad, of het begrip dood vanzelf ontstond, zonder veel uitleg. Alleen van de oudste herinner ik mij een positieve vraag, nadat hij met een dienstmeisje langs het kerkhof had gelopen en van haar wat had gehoord. Toen ik hem vertelde, dat inderdaad alle mensen stierven en dat hij ook eens zou doodgaan, zei hij onmiddellijk dan „boor” ik maar weer opnieuw (word geboren). Natuurlijk had het dienstmeisje de zaak van de meest materiële kant aangepakt: ze had verteld, dat je begraven werd. Ik ben begonnen met dat nader te verklaren en heb er vervolgens naar gestreefd hem te doen begrijpen, dat dit nu niet het meest essentiële van het sterven was, maar dat het belangrijkste was: het ophouden van het persoonlijk leven. Dat mensen, als ze oud en moe worden, het tenslotte wel prettig vinden als ze helemaal inslapen, hebben mijn kinderen altijd heel plausibel gevonden. Dat men ook jong kan sterven heb ik ze ook al jong verteld; voor een normaal gezond kind is dat ook best te verwerken; maar ik geloof niet, dat het goed is de kinderen er op voor te bereiden, dat ze ook te allen tijde overvallen kunnen worden door de dood van hun allernaasten. Bij de opvoeding moet men, net als bij alle dingen, per slot ook maar hopen op een beetje geluk, daar waar men de omstandigheden niet in de hand heeft.

Het is natuurlijk niet nodig om, sprekende over de dood, deze als een volledig einde voor te stellen: men kan b.v. spreken van opgaan van de persoonlijkheid in het grote geheel, van een verzinken in het onbewuste, al naar men het zelf voelt. Want, zo min als het verkeerd is om „ik weet niet” te zeggen, zo min is het aan te bevelen om het te zeggen voor het strikt nodig is. Voor het kind is niet in de eerste plaats belangrijk wat waar is, maar vooral wat zijn naasten er van denken. En daar, waar niemand kan zeggen wat waar is, wil het kind toch graag wat houvast hebben aan datgene, wat zijn ouders geloven of zich voorstellen, ook al zeggen ze er bij, dat ze het niet zeker weten.

Zoals ik reeds zei, de dood is een begrip, dat in ons gezin vanzelf gegroeid is, zonder veel uitleg. Er was wel eens een dood vogeltje, waarvoor een beeldig grafje werd aangelegd; later was er de dood van verwanten. Zo kon het idee „er niet meer zijn” langzamerhand concreter worden. Dat de kinderen behoefte hadden aan een leven na de dood is me nooit gebleken, tenzij men die ene uitslating over opnieuw geboren worden daarvoor houden wil. Ze vonden het integendeel altijd heel billijk, dat je op zijn tijd weer eens plaats moest

Men late ons ongemoeid!

Met de oprichting van ons Humanistisch Verbond hebben we niets anders bedoeld, dan te bevorderen dat de humanistische wereld- en levensbeschouwing wordt verdiept en dat ons, buitenkerkelijken in Nederland een geestelijk gelijkwaardige plaats naast de godsdienstigen wordt gewaarborgd. Tegenover hen, die ons vereenzelvigen met de oude „Dageraad” voeren we steeds aan dat een bestrijding van de godsdienst allerminst in onze bedoeling ligt. Wij willen, tezamen met onze godsdienstige landgenoten, de strijd voeren tegen het geestelijk nihilisme, ter bescherming van wat ons als Nederlanders gemeenschappelijk dierbaar is.

Niemand zal kunnen ontkennen, dat wij in de korte tijd van ons bestaan getoond hebben, dit niet alleen ernstig te nemen, maar ook alles te hebben nagelaten wat ons in conflict kan brengen met andersdenkenden. Helaas kan datzelfde niet van die anderen worden gezegd. In ons blad moet daarop nu en dan worden gewezen. Telkens weer ervaren wij, dat de gelovigen ons tweede-rangs mensen vinden en ons kwalijk accepteren kunnen als mede-beschermers en bringers van cultuur. Het gekste is, dat men daarbij doorgaans niet in de gaten heeft, hoezeer men ons kwetst en beledigt.

Zo maakten wij onlangs mee, toen we — tezamen met een christelijk medewerker — een bespreking hadden met een groep politieke delinquenten in een interneringskamp, dat mijn medewerker met nadruk verklaarde: „als de mens God niet in zijn leven erkent, vervalt hij vroeg of laat tot beestachtigheid.”

Welk een ongewilde onverdraagzaamheid spreekt hier uit. Waar haalt men de moed vandaan om zulke uitspraken te doen? In een wereld, waarin meer dan ooit de beestachtigheid triomfen viert, terwijl de grote meerderheid van West-Europa het Christendom aanhangt en zeker niet bewezen kan worden dat de gelovigen zich ongunstig van hun tijd- en lotgenoten hebben onderscheiden.

En welk een hovaardij leggen de Christenen aan de dag met hun stelling dat zij de juiste godsvoorstelling in pacht hebben, terwijl vele duizenden jaren vóór onze jaartelling en nu nog, miljoenen medemensen een ander geloofsleven hebben dan wat in het Christendom geworteld is en niets waarborgt dat over enkele honderden of duizenden jaren het Christendom niet zal worden vervangen door een andere geloofsleer. Om nog maar te zwijgen van de felle en hooglopende verschillen tussen de Christenen van vandaag, die allerminst geschikt

maken. En je vond het toch ook niet naar om te gaan slapen. Ik geef onmiddellijk toe, dat de omstandigheden ook gunstig zijn geweest; onze kinderen zijn niet te jong in te nauwe aanraking met de dood gekomen, ze zijn niet bang gemaakt, ze zijn niet ernstig ziek geweest. In ongunstige omstandigheden zou ik mij kunnen denken, dat kinderen angst krijgen voor de dood, ook al doordat zo ontzaglijk veel volwassenen die angst hebben, en angst is besmettelijk, vooral voor kinderen. En als die angst er eenmaal is, geeft de gedachte aan een hiernamaals of een wedergeboorte misschien troost. Maar men kan beter trachten te voorkomen, dat die angst ontstaat. Meestal gebeurt dat, doordat de kinderen met een of andere plotselinge schok kennis maken met de dood. Daarom is het goed ze van klein kind af als het ware van een veilige afstand gewoon te laten meehoren over sterven van anderen — een beetje in het vage, natuurlijk, allicht geen nare details! Dan kan de schrik ze naderhand niet overrompelen.

Hoe het leven van onze kinderen dan ook verder verloopt, hun doen en laten zal althans niet bepaald worden door dat weinig menswaardige en toch zoveel voorkomende motief: uit angst voor de dood.

L. M. COSTER—WIJSMAN.

zijn om ons, humanisten, onder de indruk te brengen van de eeuwige en onvergankelijke waarde van het Christendom.

Wij vinden het helemaal niet prettig om deze dingen te zeggen. Wij weten dat onze gelovige landgenoten dit onaangenaam vinden en we laten graag alles na, wat andersdenkenden kan prikkelen. Een gepast gevoel van eigenwaarde noodzaakt ons evenwel, in verzet te komen tegen een steeds duidelijker wassende tendenz om ons in de hoek van geestelijke minderwaardigheid te drukken.

Wij erkennen ten volle het recht van de godsdienstigen om de kerstening van ons volk te propagereen en te pogen, aanhangers voor hun opvattingen te winnen. Maar men late andersdenkenden ongemoeid. Wij doen dat ook.

H. PLOEG Jr.

De mens in zijn wereld

Als ieder geld genoeg had, zou niemand geldzorgen hebben, zo wordt weleens gezegd: een stelling, die met al haar waarheid niet wortelt in de werkelijkheid. Weer anderen beweren, dat geldzorg ons niet zou kwellen, als er helemaal geen geld was. En hiervoor geldt hetzelfde.

Het is ook mogelijk dit probleem van een andere kant te naderen: als niemand ooit zijn schulden betaalde, zou niemand ook zich zorg om zijn financiën maken. Stel U voor, dat we in zo'n toestand leefden. Het lijkt een paradijs, welks rust op twee manieren verstoord zou kunnen worden. In de eerste plaats zou het met het goede leven gedaan zijn, als één man het evenwicht verstoortte door zijn schulden wel te betalen: ieder ander zou vanzelf zijn voorbeeld volgen en het paradijs zou al gauw het beeld te zien geven van de wereld waar wij thans in leven.

Geld
Maar ook iets anders zou kunnen gebeuren: velen zouden zich aan hun dagelijks werk onttrekken, er zou een tekort aan alles wat de mens dagelijks nodig heeft ontstaan. Al waren er goedwillenden, de aanwezigheid van anderen zou evenwicht onmogelijk maken. Zeker, deze ontwikkeling zou het waarschijnlijkst zijn, zolang de mens van thans niet anders wordt dan hij is. Dit betekent, dat de mens in zijn wereld nog maar zo weinig van de samenhang dier wereld en van zijn eigen plaats in die wereld doorziet. Daardoor kunnen de mensen het elkaar niet volledig vertrouwen de boeien van het geld te slaken. Als het inzicht eens overal door zal breken, zal het zijn als de zon, die na een tijd van kille regen de aarde verwarmend komt beschijnen.

De mensen vormen staten. En het gaat met de staten als met de mensen. Ook zij hebben schulden, die zij moeten voldoen. Zij zijn daarbij soms nog hardvochtiger tegen elkaar dan de mensen. Wie zou er aan denken de deur voor een schuldenaar, die komt betalen te sluiten en vervolgens overal rond te vertellen, dat die schuldenaar zo slecht betaalt? Zoiets is wel gebeurd tussen staten.

Maar Nederland heeft nu iets beters ervaren. Nederland heeft geldzorgen. Een grote schuldeiser, Amerika, is coulant geweest, heeft schulden kwijtscholden. Nederland is daar dankbaar voor. En het dankbaarst nog kan het zijn voor het feit, dat zo iets moeilijk is tussen soms zo hardvochtige staten. Nederland kreeg vertrouwen en voelde daardoor de boeien van het geld wat minder knellen. Vertrouwen, de basis van alle goede samenleving, maakte dit mogelijk. Vertrouwen dat de mens door zijn werkelijk menszijn waardig moet blijken aan de ene kant en dat hij moet kunnen geven anderzijds.

Ss.

De gang van ons toneelleven

Het was vlak na de bevrijding een voor velen verheugend verschijnsel, dat de belangstelling van het uitgaande publiek zich weer meer naar het toneel dan naar allerlei andere vormen van avondlijke afleiding begon te richten. Dit werd gevoeld als een verlangen naar hogere cultuur-waarden, vooral omdat de voornaamste concurrente, de film, sinds haar grotere technische volmaking meer tot een instrument ter verbreiding van wancultuur dan tot iets anders was geworden.

Toen lag voor onze toneelleiders, schrijvers en andere verantwoordelijke personen de grootte taak gereed, vorm en inhoud aan dit verlangen te geven. Helaas moeten wij thans, na twee jaar, constateren dat het hun niet is gelukt, deze belangstelling op te vangen en gaande te houden. Na een paar goed bedoelde verheerlijkingen van onze herkegen vrijheid, zijn zij weer geheel in de vooroorlogse sleur van sociëty-comedies e. d. terug gevallen en hebben zij zich niet boven een concurrentie met andere vormen van vermaak weten te verheffen. Een enkele klassieke tragedie, artistiek zelden geheel verantwoord, doet daar niets aan af. Evenmin een poging tot tijd-toneel als b.v. „Frieda“, althans niet wanneer men angstvallig vermijdt, de problemen eerlijk, dus met inbegrip van zelf-critiek, te stellen. Beter was „Van Ander Ras“ — doch ook hier: angst voor de waarheid, hetgeen de Nederlandse vertolkers bewoog, het oorspronkelijk pessimistische slot een soort happy-ending te geven. Ook het verleden jaar opgerichte „Volks-toneel“ is tot nu toe in gebreke gebleven. Teleurgesteld keerde het publiek naar de bioscopen terug en bij de velen — ach, zo weinigen — die zich te vroeg verheugd hadden, rees de vraag „waarom?“ Was het, ondanks de waarlijk niet slechts theoretische liefdeblijken, waarmee de overheidsinstanties sinds de bevrijding het toneel hadden verwend, nodig, dat alle goede bedoelingen strandden en op niets of op „Ciske de Rat“ uitliepen? Geen stukken, zegt men. Geen schrijvers, wordt er gemoepeld.

Inderdaad, de duizenden, die in 1945 naar „Vrij Volk“ stroomden, stellen andere eisen dan de honderden, die voorheen de premières met hun aanwezigheid sierden. Zij moesten van film en revue af en aan het toneel gewend worden. Zij waren niet rijp voor fijn uitgesponnen psychologische verwickelingen,

of voor experimenten à la Thornton Wilder's „Hakken over de sloot“, of voor klassieke treurspelen. Wat men hun had moeten geven was goed, uitmuntend volkstoneel.

Dat er bewust verschil wordt gemaakt tussen „toneel“ en „volkstoneel“ bewijst al een tekort in onze beschaving. Men onderscheidt: sentiment en sentimentaliteit; romantiek en stuiversromantiek; literatuur en „lectuur“. Dus ook: toneel en volkstoneel? Aan de ene kant de kleine élite, die de verfijnde vorm kan genieten, aan de andere kant de massa, zeggen wij 90 % der bevolking, voor wie die verfijndheid geen bekoring heeft, die sterke wit-zwart effecten nodig heeft om in geestdrift te raken en de kern van iets tot zich te laten doordringen? Neen. Er is geen enkele reden, waarom goed volkstoneel niet ook goed toneel met een grote T zou kunnen zijn.

Het is bekend, dat het toneel er over 't algemeen voor terugschrikt, tijdproblemen te behandelen. Zoiets lijkt in strijd met de goede manieren, men wordt genoodzaakt stelling voor of tegen te nemen, het gevaar, dat het „kunst om de kunst“ principe in het gedrang zou komen, is niet denkbeeldig. Daarom wordt het aan het volkstoneel overgelaten.

Welbeschouwd is er echter geen enkele reden, waarom volkstoneel artistiek op een lager peil zou moeten staan dan „Toneel“.

Shakespeare wordt nog heden als de grootste toneelschrijver beschouwd, en hij schreef prachtig volkstoneel. De algemene opvatting wil ongeveer, dat zijn komische scènes, meestal toebedeeld aan handwerkslieden, soldaten of lagere officieren, die dan blijk gaven van kod-dige domheid, gepaard gaande aan grote gevatheid, bedoeld waren om ook het volk aan zijn trek te laten komen, dus als het ware om „elck wat wils“ te geven. De chiquere toeschouwers konden dan hun hart ophalen aan de avonturen van hertogen, jonkvrouwen en andere vorstenkinderen, wier tragischer situaties en fijner woordenspel boven het begrip van de grote massa mochten worden geacht. Het kan zijn, dat deze opvatting juist is, maar het is dan toch maar een feit, dat deze bonte mengeling bij Shakespeare altijd een prachtig opgebouwd en afgerond geheel wordt en tot in deze dagen één van de grootste charmes van zijn stukken is gebleven.

Wij willen hiermee niet zeggen, dat er in onze

tijd noodzakelijkerwijs een Shakespeare zou moeten opstaan om goed volkstoneel te schrijven. Het is maar een voorbeeld om aan te tonen, dat het niet alleen mogelijk is, beide eigenschappen te verenigen, doch dat dit zelfs in zeker opzicht een eis zou mogen heten. Niet het één of het ander; grote kunst of goed volkstoneel, maar het een zowel als het ander. Om wat minder veeleisend te lijken: wij zouden al heel dankbaar en tevreden zijn, als er nu schrijvers met oog voor het toneel waren, die open en eerlijk de problemen van onze tijd durfden aan te pakken. En, om misverstand te voorkomen, dan bedoelen wij niet op de manier, zoals b.v. het illegale verzet in vele films en toneelstukken is gebracht, waarbij meestal alléén de buitenkant werd weergegeven, zonder dat met één vinger naar de toekomst werd gewezen. En niet op de manier van het „crime does not pay“ der Amerikaanse gangsterfilms, waarbij de sensatie van het geweld toch altijd nog aantrekkelijker wordt gemaakt, dan in de bedoeling van de censuur kan liggen. Wij bedoelen toneel, waarin de corruptheid van het bestaande wordt gehekel en als onverenigbaar met de menselijke waardigheid wordt voorgesteld, zonder sentimentaliteit, doch met een straaltje hoop voor de toekomst, als de schrijvers het tenminste over hun hart kunnen verkrijgen.

Het wordt in sommige kringen betreurd, dat men ons hier in 't land tot nu toe de toneelwerken van Sartre, de huidige trieste mode-philosoof, heeft onthouden. Dit zij, hoe het zij. Misschien mist de voornoemde élite er iets aan; voor het volkstoneel, dat wij nu nodig hebben, is hij echter even misbaar als kiespijn. Scepticisme, tragiek, twijfel, onzekerheid, zijn kenmerken van onze tijd. Wij behoeven niet te doen, alsof zij niet bestaan. Maar het zou de taak zijn van schrijvers, die nog wat geloof aan het goede in de mens, nog wat frisheid en kracht en verantwoordelijkheidsbesef hebben overgehouden, naast inzicht in de krachten ten kwade, die onze huidige samenleving hebben gemaakt tot wat zij is, om ons het volkstoneel te geven, dat wij nu nodig hebben.

Spelers zijn er. Regisseurs, misschien. En wat de schrijvers betreft: desnodis zij één-oog koning in het land der blinden. Laat één-oog echter opstaan en komen. Hij zal het moeilijk hebben, de burgerlijke pers zal hem weinig waardering schenken, maar velen zullen hem dankbaar zijn. En wie weet — misschien krijgt hij over vijftig jaar nog wel eens een — eventueel posthum-ere-doctoraat.

NEL BAKKER.

De Lathemse school

Beroemde schilderscholen zijn vaak verbonden aan namen van onbeduidende plaatsen, welke zonder dat wellicht voor eeuwig onbekend en obscuur zouden zijn gebleven. In de middeleeuwen en ook nog wel daarna zijn het de kathedraal en kloosters, die als magneten en brandpunten werken. Binnen hun muren of aan hun voet vestigen zich de kunstenaars, die op een bepaalde stijl hun stempel zetten of aan een nieuwe het aanzijn geven. Later verstrekken de vorstenhoven belangrijke opdrachten en binden kunstenaars aan een bepaalde plaats. In de 17e en 18e eeuw zijn het de ateliers van belangrijke kunstenaars, welke, uiteraard meestal gevestigd in centra van enig belang, leerlingen en adepten aantrekken en zodoende scholen vormen van meer of minder duidelijke contour.

In de 19e eeuw wordt het aspect weer anders. Na de romantiek, het opkomen van een nieuwe landschapsschilderkunst en het „plein air“, trekken tot dusver onbekende oorden ter wille van het natuurschoon en de mogelijkheid tot concentratie, plotseling groepen kunstenaars tot zich, die op onderling verwante wijze gaan werken. De ongereptheid en onbekendheid van het landschap vormen een belangrijk motief, de manier van werken ontstaat door een gelijk gerichte bewondering en een soortgelijke doelstelling, welke aanvankelijk wellicht vagelijk en half onbewust in de kunstenaars leefde, maar gaandeweg ook theoretisch uitdrukking vindt. De kunstenaars van Barbizon b.v. hebben de Engelse landschapsschilders uit het begin der 19e eeuw voor ogen, maar ook, langs en over deze heen, de Hollandse landschapsschool, der 17e eeuw. Rondom Gauguin schaart zich in het afgelegen Pont Aven in Bretagne een enthousiaste groep. Ook in andere landen kent men plaatsen, waar een dergelijke schilderskolonie ontstaat en groeit: in Duitsland Worpswede, ten onzent Laren en Bergen. In Laren is het weliswaar nooit tot een groepsvorming op ideële grondslag gekomen, daar deze schilders voor

het merendeel al epigonen waren van de Haagse school. Anders in Bergen. Hier werkten een aantal belangrijke persoonlijkheden, die, ten dele onder invloed van de Fransman Le Fauconnier een vorm van expressionisme en cubisme verwezenlijken, althans een duidelijk te omschrijven groepsaard weten te ontplooiën.

Bij onze Zuiderburen heeft de naam van het kleine St. Martens-Lathem voor menigeen een bijna magische, ja, thans reeds legendarische klank. Het plaatsje zelf is op de kaart nauwelijks te vinden. Het ligt in een bocht van de „Vergiliaanse“ Leie, in een landelijke omgeving tussen de „klare en kalme rivier en de duistere en bewogene lorkebosjes op hun zachte heuvelen“. Zó ongerept als het was omstreeks de tijd der eeuwwisseling is het thans zeker niet meer. De reputatie, welke het door de vestiging van artiesten krijgt is oorzaak, dat ook de Gentse burgerij er haar oog op laat vallen en het gaat met Lathem als met Laren: de goede artiesten, die de plaats haar roep hebben bezorgd verdwijnen, de burgers blijven en de boeren, hoewel ze de oudste rechten hadden, worden min of meer verdrongen.

Onder de artiesten, die zich hier al vóór 1900 vestigden, komen vooral de beeldhouwer-tenenaar George Minne en de schilder Valerius de Saedeleer naar voren; de eerste een uiterst fijngevoelige, die zijn kunst in dienst stelt van een monumentale idee, de tweede, een robuuste Bruegheliaanse natuur, die ook in zijn werk graag naar Brueghel omziet, en komt. Zij beiden oefenen op bepaalde jongeren een bijzondere beko-ring uit.

Wie een éclatanter en gemakkelijker succes zoekt trekt liefst een beetje verder de rivier op, naar Astene, waar Emiel Claus, de neo-impressionist niet alleen door zijn kunst, maar ook door zijn gulle en geestige persoonlijkheid vele verwante geesten bindt. Het neo-impressionisme zou men een synthetisch en wetenschappelijk gefundeerd impressionisme kunnen noemen. Terwijl men van impressionisten als Monet, Sisley en Pissarro kan zeggen, dat zij niet anders dan de indrukken op hun netvlies weergeven — natuurlijk gaat ook dit niet buiten diepere

Psycho-analyse van een Cultuur

S. FREUD, Mozes en het Monotheïsme. Vert. G. Houwaard, 1947. Prijs f 5.90.

Het is een geestelijk genot een boek van Freud te lezen. Men hoeft het lang niet altijd met hem eens te zijn om onder de indruk te raken van zijn knappe betoogtrant: helder, systematisch en kritisch. Critisch ook — en vooral — ten opzichte van zijn eigen betoog. In dit opzicht vindt men in het hier genoemde werkje de gehele Freud terug. Alleen de vorm — gewoonlijk bij Freud meesterlijk — verraadt thans, vooral in de wijldopige herhalingen, maar al te duidelijk de lotgevallen van schrijver en boek. Deze studie, in drie etappen geschreven, heeft drie inleidingen, de eerste opgesteld in Wenen voor de oorlog, de laatste — eigenlijk meer een nawoord — in Londen midden in de oorlog — maar is daardoor ook een indrukwekkend getuigenis van de geest, die levend blijft temidden van de barbarij.

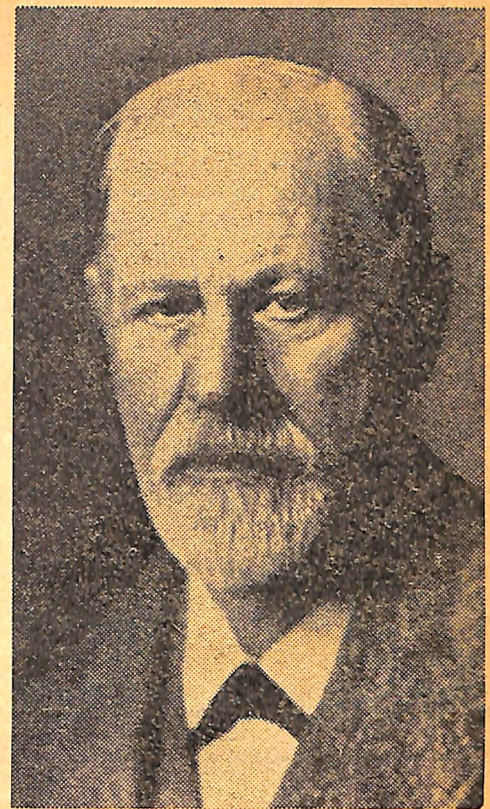
Als ongodsdienstig mens heeft de oude meester de mythe van het Jodendom, en daarmee indirect van het Christendom, psychoanalytisch onderzocht. Daarbij gaat hij inderdaad uiterst voorzichtig te werk, voortdurend wijzend op zwakke plekken in zijn betoog. In deze beknopte bespreking kunnen we niet anders doen dan zijn stellingen samenvatten, waarbij helaas juist de bekorende zelfcritiek van de schrijver niet tot zijn recht kan komen. Freud maakt allereerst op grond van een analyse der geboortemythe, gesteund door enkele taalkundige gegevens, waarschijnlijk dat Mozes een aanzienlijke Egyptenaar was. Wat zijn daarvan de consequenties?

Als Mozes een vooraanstaand Egyptenaar was, welke reden kan hij dan gehad hebben om zijn godsdienst aan een volk, dat tijdelijk in Egypte leefde, op te leggen? En welke godsdienst moet hem daarbij voor ogen hebben gestaan? Beide vragen worden beantwoord door aan te nemen dat Mozes hoorde tot de kring van Echnaton en na diens dood en de uitbanning van de door hem beleden zonneleer, geen andere mogelijkheid zag voor de voortzetting van deze dienst, dan door de in de bijbel geboekstaafde Exodus. Hij trok met de Joodse stammen uit Egypte en bekeerde ze in de woestijn tot de zonneleer van Echnaton.

Deze verheerlijking van de zon als hoogste symbool van de enige niet te noemen en niet af te beelden grond van alle zijn vertoont inderdaad de meest treffende overeenkomst met het Joodse geloof. Freud neemt nu aan, dat Mozes bij een van de vele opstanden in de woestijn gedood is, waarna zijn leer vervangen werd door die van de barbaarse, ijverzuchtige woestijngod Jahwe. De moord op Mozes echter vormde in het bewustzijn van het Joodse volk een traumatische neurose (een psychische dwang ten gevolge van een schokkende gebeurtenis). Bij de individuele neurose treedt nu echter altijd het verschijnsel op, dat na jaren van schijnbaar vergeten, het trauma (de schok) onweerstaanbaar werkzaam wordt in de psyche; en precies hetzelfde zien we nu ook bij het Joodse volk. Men hoeft daartoe nog niet met Freud aan te nemen, dat deze gesteldheid van geslacht op geslacht overgeërfd wordt. Het is heel goed denkbaar, dat de in ieder mens levende drang om tegen de vader in opstand te komen, steeds opnieuw leidde tot schuldgevoelens, en tegelijk tot een verlangen om weer net te worden als de vader geweest was. Het is geen gewaagde gedachte aan te nemen, dat deze gevoelens bij het Joodse volk nu de voedingsbodem werden, waarin de oorspronkelijke Mozaïsche gedachten wortelen konden, levend gehouden door de Egyptische aanhangers uit zijn gevolg (Leviëten!)

Zo zien we in de loop van enige eeuwen in het geloof der profeten de oorspronkelijke Mozaïsche leer geleidelijk aan triomferen over de Jahwe-dienst; daarin bestaat volgens Freud tegelijk de zedelijke grootheid van het Joodse volk. Maar hiermee is — meent hij — tegelijk iets wezenlijks gezegd over de psychologische

De visch in het water is stil, het dier op de aarde maakt gerucht, de vogel in de lucht zingt — maar de mensch heeft in zich de stilte van de zee, het gerucht van de aarde en de muziek van de lucht.
(Rabindranath Tagore)

grondslag van het monotheïsme in het algemeen. Die grondslag is het schuldgevoel van de echte of gedroomde moord op de vader en het verlangen hem gelijk te worden. Dit is het gemeenschappelijk deel van Joden en Christenen. Terwijl het Christendom echter de vadermoord erkent en door die erkenning verlossing vindt, blijft het Jodendom bij een hardnekkige ontkenning van die moord en daardoor in de schuld.

Deze weinige opmerkingen zullen zeker voldoende zijn om de belangstellende lezer tot nadere bestudering van dit boekje te prikkelen. Ook al zou hij niet in alles overtuigd zijn — Freud springt o.a. nogal willekeurig om met de uitspraken van sommige historici — zo zal hij ongetwijfeld stof genoeg vinden om ernstig na te denken over een der grootste problemen van de mensheid.

J. v. P.

emoties om — neemt de neo-impressionist, ook wel pointillist of luminist geheten een wetenschappelijke analyse der kleuren tot grondslag van zijn werk. Hij plaatst de verfstippels op zijn doeken zo, dat het oog van de beschouwer ze bindt tot een bepaalde kleur. De toeschouwer zelf werkt dus a.h.w. aan de organisatie van het beeld mee. Deze kunst krijgt soms reeds een meer decoratief karakter, vooral bij Seurat, de geniale jonggestorven pionier. Hoe het zij, Claus en de zijnen (bij ons figuren als Hart Nibbrig) schilderen vooral het licht, la joie, gedachtig misschien aan het woord van Lemonnier: „Ne faites pas la nature, comme vous croyez qu'elle est, mais comme vous voulez qu'elle soit.”

Dit beminlijk optimisme is aan de schilders die tot de „Lathemse school” gerekend worden, wel altijd vreemd geweest, al hebben enkelen, zoals Permeke in de aanvang (voor 1914) ook impressionistisch geschilderd. Deze kunstenaars zoeken naar geestelijke inhoud in hun werk. Het z.g. expressionisme, verkondiger van een tragische levensopvatting en een verscheurd wereldbeeld, dat een krachtige voedingsbodem zou vinden in de eerste wereldoorlog, had op jongeren, zo ingesteld als hier geschetst, vanzelfsprekend vat.

Karel v. d. Woestijne heeft boeiende verhalen gedaan over wat deze mensen bezielde. Zelf vestigt hij zich in Lathem kort na zijn 20ste jaar, waar zijn jongere broer Gustaaf met hem komt samenwonen. Deze tekent bij George Minne zonder bepaald les van hem te ontvangen en gaat veel om met de Saedeleer, al is deze 15 jaar ouder. Eén avond in de week komen zij en anderen bijeen en luisteren naar Karel, de dichter, die voorleest uit Plato, Shakespeare, Ruusbroec, Aischylos, maar ook uit moderne auteurs als Ibsen en Maeterlinck. Dit typeert de geestesfeer van deze kring van mensen, die zeker ook uitgelaten jong kunnen zijn, maar in hun kunst een diepere bezinning nastreven dan de meeste schilders van die tijd. „Alle kunst moet wijs zijn”, een uitdrukking van de Saedeleer, zou moeilijk te denken zijn in de mond van iemand als Claus, hoe wijs deze als mens wellicht ook in het leven stond. Tot de kunstenaars op wie het geestesmerk van St. Martens-Lathem het diepst is ingeplant behoort Gustaaf v. d. Woestijne, hoewel hij, met

al zijn gaven, toch niet de sterkste is van de groep. Van de beginne af vertoont zijn mystiek getint werk een neiging naar de Gothiek.

Constant Permeke een man met heroïsche aanleg, die pas later in Lathem komt, zal boven allen uitgroeien tot een wereldfiguur. Hij heeft invloeden ondergaan, maar ze terstond verwerkt en gesublimeerd. In het land van Brueghel vertegenwoordigt hij weer de oerkracht „de kosmische adem” der Chinezen. Hij is de schepper van een picturaal klimaat genoemd, zoals Cezanne en enkele zeldzame anderen. Geen wonder, dat men hem niet altijd volgen kan, ook wel eens niet volgen wil, maar toch telkens opnieuw wordt getroffen door zijn brede monumentaal-dramatische allure en zijn hartstochtelijk élan. Men hoopt echter, dat hij door zijn wonderlijke vervormingen heen nog eens in een sfeer van dieper stilte en eenvoud zal belanden, waar bepaalde werken, speciaal uit de laatste jaren, duidelijk heenwijzen.

Frits van den Berghe is de meest typische expressionist van de drie, curieus colorist, maar door zijn grillige subjectieve fantasie niet altijd gemakkelijk verstaanbaar. Wie zich echter enige inspanning getroost en zich daarvan niet wrevelig laat weerhouden door vooropgezette ideeën over „schoon” of „lelijk”, zal ook, ja juist, hier verrassende ontdekkingen kunnen doen.

Zoals ook, zij het in mindere mate, bij de gebr. De Smet, die, toegankelijker voor invloeden, soms wel eens wat dogmatisch aandoen, maar ook bij tijden een menselijkheid, kunnen openbaren, een kinderlijke overgave aan de meest eenvoudige dingen, welke ons volledig ontwapenen.

Kern en strekking van deze groep zijn hiermee — summier — aangeduid. Er kunnen wellicht anderen worden genoemd, die in deze sfeer passen, want de invloed van Lathem grijpt wijder om zich heen. En het Belgisch expressionisme nog wijder. Maar dat zijn hoofdstukken op zichzelf.

C. A. SCHILP.

*) N.a.v. een tentoonstelling, welke gedurende de zomermaanden gehouden wordt in de zalen van het Centraal Museum te Utrecht.

Nieuws uit het Verbond

Hoofdbestuursvergadering

Op de 17de vergadering van het H.B., 31 Mei 1947 te Amsterdam gehouden, deelt de voorzitter mede, dat de kadercursus, te houden in het najaar, in voorbereiding is. De onderwijscommissie is aan het werk getogen. De gemeenschappen blijken algemeen accoord te gaan met het voorgestelde in het rondschraven omtrent de motie betreffende de aanschrijving van minister Gielen.

Tezamen met Humanitas wordt een conferentie belegd voor de buitenkerkelijke leiders der kampen voor a-sociale jongeren. Tevens heeft de geestelijke zorg voor de verpleegden in die kampen de aandacht van beide organisaties. Besloten wordt op 4 en 5 October te Utrecht een buitengewoon congres te houden waarop het onderwijsrapport zal worden behandeld en van gedachten gewisseld over humanisme en religie.

Aan enkele H.B.-leden en leden zal worden opgedragen het verband tussen het humanisme en de schoolopvoeding aan een nader onderzoek te onderwerpen. De volgende H.B.-vergadering wordt vastgesteld op 28 Juni 1947.

Herdenkingen op 4 Mei

's-GRAVENHAGE. De Gemeenschap Den Haag van ons Verbond heeft op 4 Mei in het raam van de herdenkingsbijeenkomsten haar bijeenkomst voor de Buitenkerkelijken gehouden. De voorzitter, dr. Gerritsen, heette 350 bezoekers welkom en meer in het bijzonder de spreker van die morgen, ons lid, minister W. Drees.

Minister Drees stelde allereerst vast, dat de wereld duur heeft moeten betalen in de jaren 1940—1945 voor het tekort schieten na 1918. Na de capitulatie leek alle hoop verloren, maar al zeer spoedig brak het verzet uit. De „Anjerdag" was de eerste openlijke demonstratie. De sluwe, leugenachtige, later grove en ruwe terreur der Duitsers ontlokte verzet overal. Minister Drees herdacht het jaar, dat hij zelf als „Ehrehaftling" in Buchenwald heeft doorgebracht. Hij heeft 400 jeugdige joden van de razia's uit Amsterdam op doortocht naar Mauthausen meegemaakt, de „Geuzen", tot wie Jan Campert behoorde, en de grote stoet jammerlijke overblijfselen van levende mensen van Dachau. Na zijn terugkeer vond Drees tot zijn grote verrassing geen moedeloos volk maar enthousiaste weerstand. Zijn oorspronkelijke terughoudendheid heeft hij al gauw opgegeven, omdat men het toch niet laten kon. (En wij mogen hier gerust bij vermelden — ook Drees zelf kon het niet laten).

Het werk ging door, lege plaatsen werden door anderen ingenomen en ook in de kampen heerste een onverwoestbare geestkracht. Er ontstond een grote mate van harmonie ondanks de vaak grote verschillen van levensvoertuiging. Niet alleen de godsdienstige mens vond de kracht — ook de Humanist voelde zich sterk. Wij Humanisten stellen onze meningen misschien niet zo absoluut, maar ook wij weten er voor te vechten. En spr. haalde hierbij de uitspraak aan van Jean Jaures:

„Dit is moed: het leven lief te hebben en de dood rustig onder de ogen zien: het is grijpen naar het ideaal en de werkelijkheid kennen; het is handelen en zich geven aan een grote zaak, zonder te weten, welke beloning het diepe heelal voor onze krachtinspanning bestemt, noch of het er een beloning voor heeft weggelegd. Dit is moed: de waarheid te zoeken en haar uit te spreken; het is: zich niet onderwerpen aan de wet van de leugen, die voorbijgaat; en niet met onze ziel, met onze mond en onze handen instemmen met onnozele toejuichingen en fanatiek gejuuw."

Op het allerlaatste ogenblik kwam de bevrij-

ding. Eten was er niet meer. Laten wij toch steeds weer beseffen, wat die bevrijding betekende! Teleurstelling is er. Maar wat was er te verwachten na deze chaos en vernieling? Ontevredenheid over de „zuivering" is juist, maar hoe was het gehele economische leven doorgelicht met werken voor de vijand. Onzekerheid heerst er over een langdurige vrede. Verdeeldheid is er weer, maar dit is een van de wezenlijke kenmerken van de democratie. Alleen in het verzet was eenheid noodzaak en mogelijk. Het is daarom onze plicht te werken voor een zuiver, moreel sterk Nederland. Wij zullen hard moeten werken in deze materiële nood. Er is gebrek aan gemeenschapszin, maar toch is er reden tot blijdschap. Ieder wege zijn eigen hart en vrage zich af: „Wat kan ik doen?" en werke er ook naar.

Muziek van Chopin omlijstte de rede en daarna droeg Aafje Top op ontroerende wijze verzetspoëzie voor van Vestdijk, Jan Campert, e. a.

Te Amsterdam

In een feestelijk met bloemen en vlaggedoek versierde zaal heeft de federatie Amsterdam op 4 Mei in de grote zaal van „Vrij Nederland" de bevrijding herdacht. Nadat dr. D. Loenen met een inleidend woord een gedeelte uit de beroemde lijkrede van Pericles (in 431) had voorgedragen, daarbij het accent leggend op de geestelijke vrijheid waarvoor de Atheners tegen het vermilitariseerde Sparta vochten, kwam, na het Allegretto uit de zevende symphonie van Beethoven, prof. J. M. Romein aan het woord, die in vogelvlucht de ontwikkeling van het Nederlandse culturele leven sinds de bevrijding schetste en hierbij tot de bekende niet zeer opwekkende conclusies kwam. Zuivering, „doorbraak", radio, Linggadji en de internationale toestand werden geanalyseerd, gewogen en... te licht bevonden. Maar Romein stelde aan het eind van zijn helder betoog duidelijk in het licht dat het desondanks hier niet gaat om een moedeloze, ja zelfs défaitistische houding, integendeel: het ideaal heeft een meer bezielende kracht naarmate de verwerkelijking ervan meer in het gedrang komt. Wij moeten doorgaan met het wekken van geestelijk verzet, „op zoek naar de vijand", doorgaan met het hooghouden van de progressieve idee, opdat eens, door ons aller samenwerking, de echte bevrijding zal komen, „van het rijk der gebondenheid in dat van de vrijheid".

UITGEVER GEZOCHT.

bereid tot het publiceren van een paedagogisch — in humanistische geest — geschreven werkje van een blinde schrijver, die o.m. de toestanden en zijn belevenissen in blinden- en inrichtingen beschrijft. Een dergelijk interessant geschrift op dat gebied is nog niet verschenen.

Br. Nr. 474 adm. van dit blad.

DE RAGEBOL

Het Winterswijkse Dagblad van 20 Mei j.l. stelt vast dat er in de wereld 600 miljoen christenen zijn en 1500 miljoen ongelovigen op een wereldbevolking van 2100 miljoen. Onder de 1500 miljoen ongelovigen becijfert het dan dat er ongeveer 1200 miljoen Mohammedanen, Boedhisten, Joden, Hindoes, Sjintoïsten, Confucianen en taoïsten zijn. Voor de totale verhouding van mensheid en geloof zou het, zo gerekend, beter klinken wanneer men de zaak omdraaide en van 1500 miljoen gelovigen sprak tegenover 600 miljoen ongelovigen. Maar zou het nog niet beter zijn van 2100 miljoen gelovigen te spreken. Wie zegt daar, dat dat ook weer te mooi is?

Hetzelfde blad schrijft: „De verwachting is, dat in de toekomst een driehoekstrijd zal ontstaan tussen Christendom, Islam en nieuwheidendom. Tot de laatste groep worden vooral gerekend de intellectuelen, die positief alle geloof loochenen en bestrijden." Wij vragen ons af: hoe zit het dan met de humanisten? Zij bestaan niet uit louter intellectuelen, zij loochenen niet positief alle geloof en zij bestrijden geen geloof.

WIE DAN LEEFT, DIE DAN ZORGT!

Dat zegt hij! Maar U? Hebt U reeds een levensverzekering gesloten bij „De Centrale"? Dit is de Maatschappij, die bekendheid heeft gekregen door haar steun aan sociale instellingen en haar eigen sociale arbeid.

Levensverzekering DE CENTRALE

Arbeiders-Verzekerings-
en Deposito-bank N.V.

Rijnstraat 28 Den Haag

Specialiteit in
Spaansche en
Russische werken

Boekhandel „PLUS-ULTRA" - A'dam-C. Keizersgracht 396, tel. 30269

PRIJSLIJSTEN
GRATIS
OP
AANVRAAG

HET GEWESTELIJK WEEKEND
TE GOUDA (21-22 JUNI)
GAAT NIET DOOR!!

De Zondagmorgen-radio

22 Juni, 9.15 uur:

Mr. A. STEMPELS,
Humanist en Onverschilligheid

29 Juni, 10 uur:

M. G. WARFFEMIUS,
De Humanist als Opvoeder

Luistert elke Zondagmorgen naar de
rubriek „Geestelijk leven” Hilversum II.

Wegens gebrek aan plaatsruimte moest de rubriek
„Brieven van lezers” voor het volgende nr.
worden bewaard, evenals enige andere copie.

Verzoek aan onze lezers

Daar uiteraard het Hoofdbestuur niet op de
hoogte is van alle uitingen betreffende het Hu-
manistisch Verbond, terwijl dit toch wel zeer
gewenst is, worden de lezers van „Mens en
Wereld” verzocht, van alles wat hen via de
pers of anderszins over het Hum. Verb. bereikt,
mededeling te doen aan de Secretaris van het
Hoofdbestuur, de heer I. Vijlbrief, Bleyen-
burgstraat 40, Dordrecht. Alle mededelingen zo
veel mogelijk te voorzien van bronvermelding
en adres afzender.

Vraag uit Vlaanderen

De Heer M. Sagaert, Klerkenstraat 9, Houthulst
(W. VI.) België, zou gaarne met een Hollands
lid van het Hum. Verb. in correspondentie
treden over het moderne Humanisme. Lezers,
die hiervoor voelen, worden verzocht zich recht-
streeks met den heer S. in verbinding te stellen.

**Een Studentenvereniging
op humanistische grondslag**

Na Delft en Amsterdam maakt ook Groningen
aanstalten om over te gaan tot de oprichting van
een Studentenvereniging op humanistische grond-
slag. Een commissie van voorbereiding is uit de
studenten gevormd en het ligt in de bedoeling in
het najaar de vereniging op te richten. Het ziet
er naar uit dat Utrecht spoedig zal volgen, waar
reeds een drietal dispuutavonden werd gehouden.
Tevens bestaat het plan deze zomer de voorbe-
reidingen te treffen voor een landelijk studenten-
verbond.
En waar blijven Leiden en Wageningen en
Rotterdam?

Het Bestuur der Studenten-vereniging op humanistische
grondslag „Socrates” te Delft is thans als volgt
samengesteld: H. Grabowsky, president; G. J. Soels,
secretaris; B. A. Sassen, thesaurier; R. Pott, vice-
secretaris; M. Bongard, commissaris.
Het secretariaat is gevestigd: Vlamingstraat 49 te Delft.

Verantwoording

Volksopvoeding: Mw. T. E.—de G. f 10,—; Gem.
Arnhem f 51,—; Gem. Amsterdam-O. f 111,50; J. K.
te G. f 0,75; Mw. C. C. E. te 's-Gr. f 3,—; Dr. J.
P. v. P. te D. f 2,—; Gem. Gouda f 322,67; Gem.
Dordrecht f 48,50; Gem. Amsterdam-W. f 73,50; Gem.
Den Haag (2e afdracht) f 178,97; Kern Spectrum,
Groningen f 1,20; B. J. M. te S. (mndl. bijdr.) f 10,—.
Totaal generaal: f 4378,51.
Kasfonds: E. v. P. te A. f 5,—; Mej. M. E. H.
te 's-Gr. f 5,—; J. A. J. B. te A. f 2,50; T. K.
te H. f 2,—. Totaal generaal: f 371,24.
Congres: E. v. P. te A. f 5,—.

de tiende muze

Een reeks vertalingen uit het Grieks en Latijn onder redactie van:
Dr Ida G. M. Gerhardt en Dr D. Loenen.

I PLATO'S VERDEDIGING VAN SOCRATES, vertaald door Dr D. Loenen
II LUCRETIUS, DE NATUUR EN HAAR VORMEN,

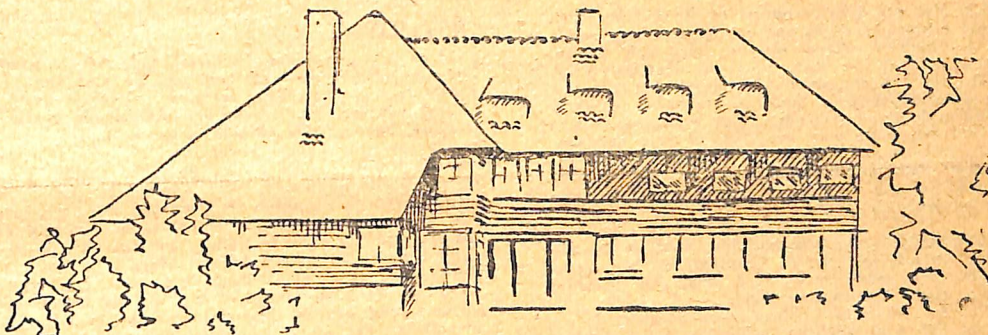
Boek I en V, vertaald door Dr Ida G. M. Gerhardt

In deze serie zullen alleen vertalingen opgenomen worden, die aan de hoogste eisen vol-
doen, zodat de Nederlandse lezer, die zelf Grieks en Latijn niet of slechts met moeite kan
lezen, de belangrijkste letterkundige producten der antieke cultuur in de best denkbare
vorm kan leren kennen.

Prijs I f 2.50 gebonden; II f 4.95 gebonden.

Verkrijgbaar in de Boekhandel

VAN LOGHUM SLATERUS N.V. — ARNHEM

De Zomerkampen

Mooie, warme dagen in het voorjaar voeren de gedachten naar de zomer, naar
de dagen van vakantie en buitenleven. Ook de bijeenkomsten van het Verbond
verplaatsen zich naar buiten. In de afgelopen winter is voor vele leden het eerste
onderlinge contact gelegd, de grondslag voor elk gemeenschapsleven. Ter verster-
king daarvan heeft het Hoofdbestuur deze zomer twee kampen, een voor ouderen
en een voor jongeren, ontworpen, in de hoop dat leden uit verschillende gemeen-
schappen daar enkele vacatiedagen tezamen zullen doorbrengen. Wie de ge-
noegens van het kampleven kent, kan zich bij voorbaat een voorstelling maken
hoezeer buitenleven en geestelijk leven opgewekt er zullen samengaan. Wie nog
nimmer kampeerde, hij aarzele evenmin.

Daar een overzicht van het aantal deelnemers nodig is, verzoekt het Hoofd-
bestuur hierbij Uw opgave spoedig in te sturen.

Tot weerziens in Blaricum of Oldebroek!

Het Zomerkamp in het Meenthuis te Blaricum
wordt van 9—16 Augustus gehouden.

Deelneming staat open voor ieder boven 18
jaar.

Het programma vermeldt, behalve natuur-
excursies, fiets- en wandeltochten, zwemmen,
volksdans, sport en spel, voordracht, muziek,
film en een bonte avond, inleidingen door de
heren Kraak, van Praag, Stuiveling, van de
Wall, de Waard en Warffemius.

De kosten van deelneming bedragen voor elk der beide kampen f 22,50. Dit
kampgeld kan in termijnen worden voldaan, waartoe men bij het Centraal Bureau
girobiljetten kan aanvragen. Het kampgeld moet op zijn minst voor de helft zijn
voldaan wat het Zomerkamp te Blaricum betreft vóór 1 Juli, wat het Jongeren-
kamp betreft vóór 1 Augustus.

Uitknippen, invullen en verzenden aan het Centraal Bureau v/h H. V., Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

Ondergeteekende, (naam) ¹⁾

..... (adres) ¹⁾

vraagt toezending van een aanmeldingsformulier voor

het Zomerkamp te Blaricum ²⁾

het Jongerenkamp te Oldebroek ²⁾

vraagt giro-stortingsformulieren à f 5,—.

vraagt giro-stortingsformulieren à f 2.50.

1) Met blokletters invullen.

2) Doorhalen wat niet verlangd wordt.

(Handtekening)

AURORA

- de levensverzekering-maatschappij voor buitenkerkelijken.
- de winst wordt voor sociale doeleinden besteed.

AMSTERDAM - HEERENGRACHT 62

Van de gemeenschappen

De Gemeenschappen kunnen bij de redactie berichten over het afdelingsleven insturen ter plaatsing in de rubriek *Verbondsnieuws*. Inzenden vóór laatste Zaterdag van de maand. Publicatie de 15e van de volgende maand.

GOUDA. Met een solistenconcert op Zondag 20 April werd het winterprogramma van de Gemeenschap Gouda besloten. Medewerkenden waren: Aart van Doorn, bas-bariton, Hans de Roo, viool en Harrend Vlag, klarinet. Het was een geslaagde bijeenkomst, die ook in de plaatselijke pers gunstige recensies verkreeg. Het ledental groeit gestadig. Het winterprogramma heeft veel sympathie voor het Verbond doen ontstaan. Door huisbezoek zijn nu zeker veel leden te winnen. Een woord van hartelijke dank aan de vele sprekers en sprekerssters aan wier offervaardigheid veel gunstige resultaten mede te danken zijn.

's-GRAVENHAGE. Op veertien Mei werd de tweede centrale contactavond van de Gemeenschap 's-Gravenhage gehouden, waar Dr. L. v. d. Wal een discussie inleidde over: Verdraagzaamheid.

Voor jongere leden en belangstellenden wordt in de komende tijd een weekend gehouden onder leiding van een hoofdbestuurder. In verband daarmee ontvangt het secretariaat gaarne wensen en voorstellen. Op 5 en 6 Juli wordt in de Jeugdherberg Ockenburg te Loosduinen een weekend voor jongeren georganiseerd, waar K. Toornstra of Mej. H. Krook zullen spreken over: „De jonge politieke delinquent”. De kosten voor logies en thee zijn f 1.—. Een warme maaltijd op Zondag kost f 0.75. Opgaven vóór 20 Juni en zending van f 1.— aan: Mevr. A. Treurniet-Wiersma, van Zeggelenlaan 354, Den Haag.

Zaterdag 28 Juni om 8 uur vindt de laatste centrale contactavond plaats in dit seizoen. Zij wordt gehouden in de Molenstraat 20, het gebouw van het H.I.V.O. Mr. Waslander, hoofdbestuurder van het Verbond zal de discussie openen over „De bijbel op de Openbare School”. Een van onze leden en lid tevens van de Nederl. Onderwijzers-Veren. zal zijn standpunt toelichten, waarna discussie zal volgen. Dit is geen speciaal probleem voor ouders van schoolgaande kinderen, maar het is een principiële probleem voor alle buitenkerkelijken. Er wordt een kopje thee geschonken. Neemt U Uw eigen suiker mee?

GRONINGEN. Wij hielden op Zondag 4 Mei in samenwerking met andere verenigingen een herdenkingsbijeenkomst, waar als sprekers optraden de heren dr. G. J. Geers en A. Hoekstra. De muzikale verzorging was in handen van de heer P. Everaarts, hobo en mej. G. de Haan, piano.

HEERENVEEN. 12 April is alhier, na een inleiding over „Hedendaags Humanisme” door de Heer K. Lips, de Gemeenschap Heerenveen van het Hum. Verbond opgericht.

De belangstelling, die nu gewekt is voor het Humanistisch Verbond, mede door artikelen en een verslag in de plaatselijke pers, willen we levendig houden, door het zo spoedig mogelijk laten volgen van een tweede lezing over Humanisme. Wie, uit het Noorden, stelt zich beschikbaar voor spreekbeurten e.d.? Voorlopig secretariaat: E. Wierda-Jarings, p.a. Ged. Molenwijk 64, Heerenveen.

HENGLO (Ov.) Zondag 13 April sprak voor de Gemeenschap Hengelo de heer ir. Schut voor een volle zaal en een aandachtig gehoor, over het Humanisme in het oude China. Na declamatie van mej. Hofman, besloot de voorzitter de goed geslaagde morgen.

HILVERSUM. Op 16 Mei, acht uur 's avonds houden we onze eerste huiskamer-bijeenkomst bij de familie Rogge, Sterrelaan 52. De bedoeling is te komen tot een levendige gedachtenwisseling over de vraagstukken die ons in het Verbond bezig houden.

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr. J. C. Brandt Corstius, Maurits Dekker, Mr. A. Stempels. Adres Redactie: A. van Ostadelaan 147, Utrecht — Adres Administratie: Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht, Postgiro 304960 t.n.v. F. v. d. B. te Utrecht — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1.— per regel: kolombreedte 63 mm. — Abonnementenscondities: Leden: gratis, niet-leden: f 2.50 per jaar — Conditioes Lidmaatschap Humanistisch Verbond worden verstrekt door: Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

LEIDEN. De 13e April waren wij bijeen te Noordwijk aan Zee, waar ds P. Eldering sprak over: „Wat is en wil het Humanistisch Verbond?” Het ligt in de bedoeling te Noordwijk aan Zee een afdeling op te richten.

Woensdagavond 7 Mei was er een praatavond ten huize van de voorzitter over „De Wereld der Kameradschap”. De Zondag daarop sprak de bekende publicist J. de Kadt over „Heeft de Vrijheid nog een toekomst?”

OISTERWIJK

Acht en twintig voldane, bruinverbrande mensen namen Zondagmiddag 1 Juni afscheid van de staf van „De Pastorale” in Oisterwijk, waar ze, onder de prettige leiding van Dr. W. Kraak, een uitnemende geslaagd weekend hadden doorgebracht. Jong en oud heeft genoten van dit, helaas korte, verblijf, waardoor het contact tussen de leden van de Gemeenschap Eindhoven werd verstevigd. Met spelletjes, samenzang, wandelingen en zwemmen vloog de tijd om. En natuurlijk, hoe zou het anders kunnen, is er levendig gediscussieerd na een inleiding van Dr. Kraak over „Het Humanisme en zijn tegenstanders”. En dat hierdoor zowel geest als lichaam fris werden gehouden, werd wel bewezen door het feit, dat na afloop vele ouderen nog een nachtwandeling ondernamen in het maanlicht, dat vaak voor sprookjesachtige effecten zorgde. Zolang wij nog dergelijke uren kunnen beleven moet het niet moeilijk vallen de hoop op de toekomst te behouden.

LECTUUR OVER HUMANISME

„Het Humanisme na deze oorlog”, een drietal radio-lezingen van A. L. Constandse, Dr. J. P. van Praag, Dr. G. Stuiveling. f 0.25.

„Had Stoffel gelijk?”. Beginsel en doel van het Verbond, op populaire wijze uiteengezet, 8 pag., f 0.12. Bestel er meer dan één en zend het aan Uw vriend! „Humanisme en Socialisme” van Prof. Mr. H. R. Hoetink, Uitg. van Loghum Slaterus, 40 pag., f 1.—. Prof. Mr. Dr. Leo Polak, een erflater van onze beschaving”, samengesteld door P. Spigt e.a., Uitg. G. W. Breughel, 72 pag., f 1.90, geb.

„Geloof en Ongeloof” van M. G. Warffemius, Uitg. Delftse Uitg. Mij., 172 pag., f 4.25, geb.

Rapport Openbaar Onderwijs en Bijbelkennis, f 0.15. „In de spiegel der Oudheid”, radio-lezingen van Dr. D. Loenen, f 0.25.

„Macht tot Vrijheid”, van Joh. W. Schotman Subelz, Uitg. G. W. Breughel, f 12.50, geb.

„Wij Humanisten”, een achttal radio-lezingen. f 0.60. „Het Levensraadsel” van H. G. Cannegieter, f 1.—.

„Godsdienst en Humanisme”, door Prof. Dr. J. B. Tielrooy. Uitgave de Dageraad, f 0.50.

Bestellingen aan Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. F. v. d. Berkhof, Utrecht. Bestellingen boven f 2.50 franco. Beneden dit bedrag f 0.05 à f 0.10 extra voor portokosten over te maken.

HOOFDBESTUUR:

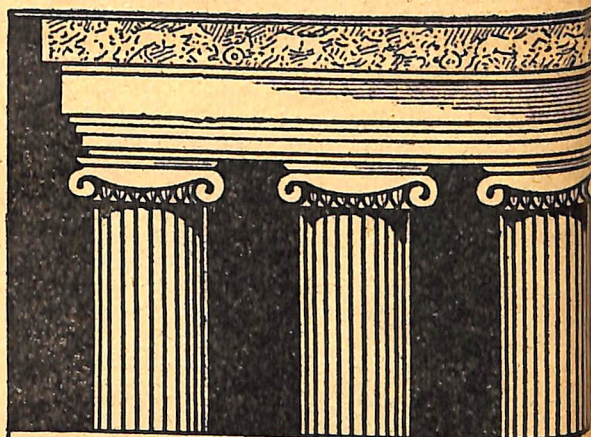
Dr. J. P. van Praag, 1e voorzitter; Dr. G. Stuiveling, 2e voorzitter; Drs. I. Vijlbrief, secretaris; J. Rogge, penningmeester; Dr. J. C. Brandt Corstius, hoofdredacteur; Mevr. Dr. L. M. Coster-Wijsman; Maurits Dekker; Prof. Mr. H. R. Hoetink; H. van Laar; H. J. J. Lips; Dr. D. Loenen; Mevr. Br. v. d. Muijzenberg-Willemse; Mevr. H. A. Polak-Schwarz; Prof. Dr. H. J. Pos; Ir. P. Schut; Mr. A. Stempels; Prof. Dr. J. B. Tielrooy; Mr. J. in 't Veld; M. G. Warffemius; Mr. H. B. J. Waslander; L. de Wolff.

VERBETERINGEN

Het gedicht van N. Verhaagen, afgedrukt in het vorige nr. was overgenomen uit „Vrij Nederland”.

In de brief van ons lid H. W. Krop, afgedrukt in het vorige nr. moet worden gelezen fascistische i.p.v. „pascifistische”.

In de 3e alinea van „Rumoer om de vasten-brief” (zie vorige nr.) moet het vetgedrukte „zedelijke verklaring” redelijke verklaring zijn, en in de voorlaatste alinea leze men „in de vreze der Heren”.

In 1950 zal het een halve eeuw geleden zijn, dat de Franse professor in de economie, Charles Gide, zijn beroemde werk: „La Coöperation” schreef. Hij was de opsteller van het

DRIE ZUILEN SYSTEEM

Op dit principe is de coöperatieve beweging gegrondvest, n.l.:

- 1e. De plaatselijke verbruikcoöperatie. Een samenstel van winkels, bakkerijen en plaatselijke productiebedrijven.
- 2e. De centrale groothandelsvereniging. De inkoopkracht van alle plaatselijke bedrijven en winkels wordt gebundeld tot één grote inkooporganisatie.
- 3e. De centrale productiebedrijven. Elk artikel, dat zich leent voor eigen productie, wordt in eigen bedrijven vervaardigd.

De coöperatieve beweging is dus opgebouwd volgens beproefde beginselen, de verschillende delen vormen een logisch geheel.

Het is de onvergankelijke verdienste van Charles Gide, deze samenwerking inhoud te hebben gegeven, als een streven naar een betere wereld. Deze betere wereld is ons aller inspanning waard!

Daarom Uw aandacht en steun voor de

Coöperatie

Het geïllustreerde boekje „Coöperatie bouwt een betere wereld” bevat vele bijzonderheden over de Coöperatieve Verbruiksvereniging. Het wordt U op aanvraag gratis toegezonden door de CENTR. PROP. COMM. DER NEDERLANDSE VERBRUKSCOÖPERATIES afd. IN Bakhuisenstraat 25, Den Haag.